

УДК 613.9:37.091.12:796

Тевкун В. В.

ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню змісту, форм та методів формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури в умовах університетської освіти. Зазначені основні компоненти роботи педагога щодо формування здоров'язбережувальної компетентності та методи формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вчителів фізичної культури.

Ключові слова: зміст формування здоров'язбережувальної компетентності, система освіти, вчитель фізичної культури, форми та методи формування здоров'язбережувальної компетентності.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти України відбувається в напрямі оновлення її змісту під впливом поступових змін у суспільстві. Усе більш вагомого значення набуває функція освіти щодо формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді, оскільки рівень громадського здоров'я є показником цивілізованості суспільства і якості життя його громадян. Українською актуальним стає кваліфіковане й повноцінне здійснення цілеспрямованої ефективної профілактичної роботи, пропаганда та посилення мотивації на здоровий спосіб життя, психологічний супровід розвитку студентської молоді. Оскільки незаперечною є істина: які ідеї, зміст і морально-етичні норми сповідаються і реалізуються освітою, таким буде суспільство у перспективі.

Проблемним питанням у процесі інноваційного розвитку освіти є неготовність багатьох педагогів і керівників до сприйняття і застосування інновацій: дослідженнями встановлено, що тільки 8% педагогів можуть вважатися новаторами, а 25% – взагалі негативно ставляться до педагогічних інновацій. Вочевидь, педагогічна освіта повинна готувати педагогів до оволодіння інноваційними здоров'язбережувальними, здоров'яформувальними педагогічними технологіями, які характеризуються сформованістю мотиваційно-орієнтаційного й оцінно-рефлексивного компонентів у їх єдності: прагненні до пошукової діяльності та її відтворенні на професійному рівні [6].

Сучасне уявлення про фізичну культуру особистості вже не обмежується розумінням здоров'я, розвитку фізичних якостей, морфо-функціональними можливостями організму і руховими навичками. Найважливішими компонентами формування й розвитку фізичної культури в персоніфікованій формі стають світогляд, система цінностей, потрібнісно-мотиваційна сфера особистості, широта, глибина знань і здатність реалізувати в професійній і особистій діяльності цінності фізичної культури (В. К. Бальсевич, С. Ю. Балбенко, М. Я. Віленський, С. С. Єрмаков, Л. І. Лубишева, В. І. Мудрик, В. В. Черняев та ін.) [1].

Одним із провідних завдань підготовки та підвищення кваліфікації педагогів є формування їхньої професійної компетентності, важливою складовою якої визнається вміння вчителя впроваджувати здоров'язбережувальні інноваційні технології в навчально-виховний процес.

Упровадження інноваційних здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес пов'язано з необхідністю усунення низки існуючих протиріч між:

- розвитком здоров'язбережувальних технологій у світовій цивілізації та недостатньою підготовкою педагогів до їх використання у сфері освіти;
- необхідністю створення здоров'яформувального середовища в навчальному закладі та забезпеченням якісного науково-методичного супроводу впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес.

Подолання цих суперечностей можливе за умов формування в системі освіти відповідних компетентностей педагогів, спроможних успішно будувати навчально-виховний процес на основі здоров'язбереження, здійснювати ефективну діяльність з питань формування основ здорового способу життя підростаючого покоління [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях проблема здоров'я розглядається як одна з найважливіших проблем цілого комплексу наук про людину. Сьогодні здоров'я – це не тільки суто медична проблема, а це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя людини [6].

Теоретичною основою є питання, пов'язані зі змістом і технологією професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які актуалізовані у працях О. А. Абдулліної, Е. П. Белозерцева,

О.А. Вербицького, В.О. Слатьоніна, Л.Ф. Спіріна, І.Ф. Талізінної, Н.Е. Щуркової та ін., а також наукові положення щодо основ формування готовності фахівця для професійної діяльності у галузі фізичної культури (О.А. Аяшев, А.М. Вороняч, М.Я. Віленський, В.М. Видрін, Л.І. Лубишевої, Л.П. Матвеева ін.) та проблеми організації і проведення уроків фізичної культури у загальноосвітніх школах з тригодинним тижневим навантаженням (О.І. Артеменко, В.В. Воронкова, Т.А. Цехмістренко, Н.А. Хитайленко та ін.)

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати зміст, форми і методи формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури в умовах університетської освіти.

Результати теоретичного дослідження. На початку XXI століття перед педагогічною спільнотою постало завдання переорієнтації мети і завдань процесу освіти, пошуку нових ідей, варіантів розвитку власної педагогічної системи, орієнтованої на гуманістичну світову тенденцію.

Перебудова і оновлення освіти в Україні принципово змінює систему професійної педагогічної підготовки фахівців. Щоб відповідати вимогам часу, вчитель повинен мати не тільки базові знання, уміння та навички, але й володіти інноваційними технологіями, мати здібності до інноваційної діяльності, в першу чергу, в галузі фізичного виховання. Повернення освітньому процесу гуманістичних пріоритетів робить актуальним пошук нових науково-методологічних рішень і шляхів упровадження в педагогічну діяльність нових освітніх технологій. Удосконалення фахової майстерності педагогічних працівників було й залишається одним із найголовніших завдань системи освіти на всіх етапах її розвитку.

Запровадження нових Державних стандартів змінило орієнтири та підходи до підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у тому числі вчителів [6]. Перед педагогічною освітою постає завдання пошуку нових підходів щодо підвищення рівня професійної компетентності вчителів, їх саморозвитку, самореалізації, творчого потенціалу. Особливо важливим стає забезпечення неперервної освіти, ознайомлення вчителів із здоров'язбережувальними технологіями навчання та виховання, орієнтованими на перебудову структури і змісту навчально-виховного процесу на основі загальнолюдських цінностей, принципу гуманізму.

Фізична культура стає частиною гуманітарної культури майбутнього фахівця, коли в процесі фізкультурно-спортивної діяльності набувається цінний досвід пізнавальної, практичної, перетворювальної, орієнтаційно-оцінної, комунікативної діяльності шляхом систематичного застосування студентами філософсько-соціологічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних та спеціальних знань, умінь і навичок, досвіду їх практичного використання. Їх використання дозволяє фізичній культурі виступати як культурі способу життя, феномену соціокультурної і професійної діяльності молодого фахівця. Перехід професійної освіти від цілей навчання в їх класичному розумінні (знання, вміння, навички) до цілей, пов'язаних з формуванням особистісних характеристик, супроводжується помітним збільшенням ролі загальної культури в оцінці професійної зрілості людини [1].

Пропаганда здорового способу життя, формування культури здоров'я є одним із головних орієнтирів здійснення виховної роботи в навчальному закладі. Змістовні компоненти превентивного навчання і виховання знаходяться як у структурі навчальних дисциплін, так і поза системою навчального компонента. Від цього залежить вибір форм і методів, які є в компетенції вчителів фізичної культури. Тому актуальним залишається питання здійснення їхньої підготовки до проведення превентивної просвітницької роботи та навчання тренінгових методик із метою забезпечення ефективного формування в них свідомих мотивацій і життєво необхідних компетенцій [6].

Наукові дослідження доводять: навчання може не тільки сприяти просуванню вперед, але й уповільнювати і навіть гальмувати розвиток особистості. Тому сучасному вчителю потрібні не лише знання про здоров'я, а й життєві навички, які допомагають зробити життєвий вибір, досягти мети, скоригувати поведінку, оцінювати ризики, зберігати і зміцнювати здоров'я, сприяти розвитку й укріпленню соціально цінних мотивацій. На перший план виходить формування в майбутніх учителів фізичної культури здоров'язбережувальної компетентності [1].

Наприклад, сучасному вчителю фізичної культури недостатньо володіти лише теоретичними знаннями про здоров'я дитини. Ці знання треба розглядати лише як передумову професійного підходу фахівця до виховання здорової дитини. Не менш важливим, є навчити майбутнього спеціаліста володіти методами експрес-діагностики здоров'я, фізичного розвитку дітей та інструментарієм, що дозволяє керувати процесом розвитку дітей, розвивати й коригувати окремі відхилення [3].

Основним критерієм здоров'язберігаючої компетентності є стан оптимальної відповідності, гармонії між біологічним, психологічним і соціальним у житті й діяльності людини [1]. Для підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних інноваційних технологій у навчально-виховний процес необхідно, щоб навчальний процес освіти був побудований з урахуванням основних компонентів діяльності педагога щодо здійснення індивідуалізації навчально-виховного процесу на основі особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів: предметного, організаційно-соціального, педагогічного та психологічного (рис. 1) [6].

Рис. 1. Компоненти діяльності педагога з формування здоров'язбережувальної компетентності

Процес формування здоров'язбережувальної компетентності полягає у взаємодії викладачів і студентів. Позитивна результативність процесу формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів досягається за рахунок педагогічної взаємодії. Це явище розуміється як процес формування суб'єктивного та когнітивного досвіду суб'єктами процесу навчання, виховання й спільної практичної діяльності, спрямованого на формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури [5].

Майбутніх учителів слід ознайомити не тільки зі змістом найбільш поширених оздоровчих технологій, але й навчити їх правильно добирати. Адже оздоровчі технології можуть мати успіх лише в разі їх індивідуалізації, адекватності особистісним та функціональним особливостям. Під час проведення консультацій, підготовки відкритих заходів слід акцентувати увагу майбутніх учителів на добір таких оздоровчих технологій, які мають наукову обґрунтованість, зв'язок з національними та сімейними традиціями, враховують вікову фізіологічну спрямованість нетрадиційних оздоровчих методик та комплексну оцінку стану здоров'я. Адже знання, володіння і застосування здоров'язберігаючих технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного вчителя [2].

Щоб сформувати здоров'язбережувальну компетентність у майбутніх учителів, необхідно спонукати їх до самостійного виконання оздоровчих процедур, прояву позитивних емоцій у процесі здоров'я творчої діяльності, дотримання здорового способу життя. Для формування компетентності у сфері фізичного здоров'я доцільно планувати і проводити освітню роботу, використовуючи дидактичні ігри, посібники, художні та фольклорні твори, ілюстрації. У процесі спілкування доводити доречність щоденного виконання фізичних вправ і дотримання рухового режиму, розкривати їх роль у розвитку організму.

У роботі з формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів використовують як традиційні, так нетрадиційні форми роботи, такі як інформаційні бюлетені, рекламні буклети, ознайомлення з простими гімнастичними та акробатичними вправами.

Формування здоров'язбережувальної компетентності в умовах вищих навчальних закладів реалізуються через впровадження інноваційних програм, спецкурсів, факультативів, гурткової, інформаційно-просвітницької роботи. Також доцільно проводити тренінги, семінари, інтерактивні спілкування, майстер-класи, де майбутні вчителі фізичної культури набували б знання, вміння та навички щодо здоров'язбереження та вміло застосовували їх в процесі своєї професійної підготовки.

Методи формування здоров'язбережувальної компетентності поділяють на специфічні (лекція, демонстрація, ілюстрація, відеометод, ігровий, ситуативний, активний метод навчання) та загально-педагогічні (усі типи методів навчання та виховання).

Отже, формування основ здоров'я в процесі фізичного виховання – педагогічний процес засвоєння просвітницької інформації та безпосередньо адаптаційних ефектів від виконання рухової діяльності та використання оздоровчих акцентів (під контролем педагога) під час реалізації певної методики, програми, різноманітних технологій.

Висновки. Формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури – це цілеспрямований і структурований процес, який охоплює формування мотивації до здоров'язбережувальної діяльності та регулярної рухової активності, засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, підвищення фізичної підготовленості та функціональних можливостей. На заняттях фізичної культури реалізується потенціалом, формує гуманітарне мислення, поведінку її діяльності, майбутніх фахівців наповнює гуманістичними цінностями, розвиває інтелектуальну, емоційно-вольову сферу людини, засоби саморегуляції його поведінки сприяє збагаченню морально-естетичного досвіду та інтеграції фізичної і професійної культур і особистості.

Використані джерела

1. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті / Д. Є. Воронін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 2. – С. 25-28. – Бібліогр.: 3 назв. – укр.
2. Кравченко І.Б. Підготовка вихователів – один із етапів формування в дошкільників здоров'язбережувальної компетентності / І. Б. Кравченко. – [Інтернет-конференція].
3. Курок О. І. Особливості викладання дисципліни "Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку" за кредитно-модульною системою навчання у ВНЗ / О. І. Курок, С.А. Тітаренко, О.М. Шовкопляс // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2009. – Випуск . – ("Серія: педагогічні науки").
4. Лубышева Л. И. Инновационные направления педагогической системы формирования физической культуры студенческой молодежи / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 2005. – № 4. – С. 38–46.
5. Митчик О. Етапи формування здоров'язбережувальної компетенції в студентів вищих навчальних закладів / О. Митчик, О. Сапожник // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: [збірник наукових праць]. – 2011. – № 3 (15). – С. 75-79.
6. Харківська академія неперервної освіти // "Підвищення компетентності педагогів щодо впровадження здоров'язбережувальних інноваційних технологій. – К. – 16-18 жовтня 2012. – Національна виставка-презентація №4.

Тевкун В.

THE CONTENT, FORMS AND METHODS OF FORMING HEALTH SAVING COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE IN UNIVERSITY EDUCATION

The article is devoted to the theoretical analysis of the content, forms and methods of forming health saving competence of future teachers of physical culture in University education. Stated the basic components of the teacher on the formation health saving competence and methods of forming health saving competence of future teachers of physical education.

The restructuring and renewal of education in Ukraine is fundamentally changing the system of vocational teacher training specialists. One of the main tasks of training and professional development of teachers is to develop their professional competency, an important component which recognizes the ability of teachers to implement the basics of health saving in the educational process.

Given the real state of health of children, special attention should be paid to improving the professional competence of future teachers of physical education. Modern teacher of physical culture is not enough to have only theoretical knowledge about the child's health. This knowledge should be considered only as a prerequisite for a professional approach to the professional education of a healthy child. Equally important is to train future specialist own methods for rapid diagnosis of health, physical development of children and tools that allows you to manage the process of child development, develop and adjust some deviation.

Forming health saving competence in terms of higher education are realized through the implementation of innovative programs, special courses, electives, circle, information and educational activities. It is also advisable to conduct workshops, seminars, interactive communication workshops, where future teachers of physical training to acquire knowledge and skills for health saving and skillfully are used them in the course of their training.

Key words: *the content of forming health saving competence, education system, teacher of physical culture, forms and methods of forming health saving competence.*

Стаття надійшла до редакції 06.11.2014